

Kundevilkår

**Sparebank 1
Helgeland**

Innholdsfortegnelse

- Kundeavtale for ytelse av investeringstjenester
- Alminnelige forretningsvilkår for handel med finansielle instrumenter
- Rutine for ordremottak og ordreformidling
- Informasjon om kundeklassifisering
- Informasjon om egenskaper og risiko knyttet til finansielle instrumenter
- Informasjon om godtgjørelser og provisjoner

VERDIPAPIRHANDEL

Navn (etternavn, fornavn)		Person/org-nummer (11/9 siffer)
Folkeregistrert adresse		Statsborgerskap / Skattepliktig land
Postnummer	Poststed	Land
Mobilnummer	E-postadresse	

Kundeavtale for ytelse av investeringstjenester

1. Foretaket

Sparebank 1 Helgeland
Boks 68

8601 Mo i Rana

Organisasjonsnummer: NO 937 904 029

Internett: www.sbh.no

LEI: 5967007LIEEXZX6OK028

e-post: kundeservice@sbh.no

2. Investeringstjenester

Sparebank 1 Helgeland tilbyr følgende investeringstjenester

1. Investeringsrådgivning.	Vphl § 2-1 nr 5
2. Ordreformidling (på bakgrunn av generelle informasjon)	Vphl § 2-1 nr.1
3. Mottak og formidling av ordre på kundens initiativ («Execution only»):	Vphl § 2-1 nr. 1 /§ 10-11 nr. 6

Investerings-tjenestene som ytes under denne avtalen vil omfatte en eller flere av tjenestene ovenfor. Hvilken tjeneste som er benyttet fremgår av dokumentasjon på tjeneste-/handels-tidspunktet.

Det ytes ikke investeringsrådgivning i forbindelse med handel i enkeltverdipapirer.

Sparebank 1 Helgeland er en *ikke uavhengig rådgiver* og produktanbefalingene er begrenset av det tjeneste- og produktspekteret banken og bankens samarbeidspartnere tilbyr.

3. Registrering av kundeopplysninger

Kunden samtykker til registrering av alle opplysninger fra kundeforholdet relatert til verdipapirvirksomheten i bankens kunderegister samt i eventuelle verdipapirfonds og samarbeidspartneres kunderegistre hvor det er nødvendig for tjenesteutførelsen.

4. Klassifisering

I henhold til verdipapirhandelloven §§ 10-6 - 10-7 tilordnes klassifiseringen *ikke-profesjonell kunde*. Nærmere informasjon om kundeklassifisering og eventuell endring av klassifisering er gitt i eget skriv

5. Bekreftelse og signatur

Forretningsforholdet mellom kunden og foretaket vil være regulert av verdipapirhandelloven med forskrifter, annen relevant lovgivning, særskilte avtaler mellom foretaket og kunden, samt foretakets alminnelige forretningsvilkår.

Banken har ikke plikt til å utføre hensiktsmessighetstesting ved ordreformidling som utføres på kundens initiativ dersom ordren omfatter ikke-komplekse produkter som f.eks. verdipapirfondsandeler og børsnoterte aksjer («Execution only»): Det medfører at banken ikke behøver å vurdere om kunden har nødvendig erfaring og kunnskap til å forstå risikoen som er involvert i tjenesten/produktet og at investorbeskyttelsen som normalt følger av disse vurderingene ikke foreligger.

Kunden aksepterer/samtykker ved undertegning av dette dokumentet:

- foretakets til enhver tid gjeldende retningslinjer for ordremottak, ordreformidling, og investeringsrådgivning i henhold til foretakets alminnelige forretningsvilkår,
- foretakets alminnelige forretningsvilkår og/eller utførende verdipapirforetaks alminnelige forretningsvilkår, retningslinjer for ordreutførelse og at ordrer kan utføres utenfor regulerte marked eller MHF i den grad retningslinjene for ordreutførelse tillater dette,
- at informasjon som ikke er rettet til kunden personlig kan gis på foretakets internettside dersom dette anses hensiktsmessig, samt at informasjon rettet til kunden personlig kan formidles elektronisk
- At opplysninger gitt til banken som er undergitt taushetsplikten kan meddeles Finansklagenemda der dette er påkrevet for behandling av klagesaker.
- Informasjonsdokument om kundevilkår som inneholder også informasjon om priser, kundeklassefisering, hensiktsmessighets- og egnethetsvurdering av produkter og tjenester, informasjonsskriv om egenskaper og risiko ved handel i finansielle instrumenter interessekonflikter
- At banken tar opp og lagrer telefonsamtaler der det ytes investeringstjenester.
- At kunden ikke er Amerikansk statsborger eller er skattemessig bosatt i USA.

.....
Dato

.....
Signatur

ALMINNELIGE FORRETNINGSVILKÅR

for investeringsrådgivning og mottak og formidling av ordre i finansielle instrumenter

1 Informasjon om banken

Sparebank 1 Helgeland org. nr. NO 937 904 029 (heretter benevnt "Banken"),

Forretningsadresse: Postboks 68, 8601 Mo i Rana
Telefon: 75 11 90 00
Telefaks: 75 12 82 02
E-post: kundeservice@sbh.no

Nærmere informasjon er også tilgjengelig på www.sbh.no

Kontakt med Banken skal skje på norsk med mindre Banken aksepterer annet språk.

2 Tillatelse til å yte investeringstjenester

Banken har konsesjon som verdipapirforetak og har tillatelse til å yte følgende investeringstjenester i henhold til lov om verdipapirhandel av 29. juni 2007 nr. 75 (verdipapirhandelloven), jf. § 9-1 og § 2-1 første ledd nr. 1 og 5;

1. mottak og formidling av ordre på vegne av kunde i forbindelse med ett eller flere finansielle instrumenter, og
2. investeringsrådgivning.

Banken har i medhold av samme lovs § 2.2. også konsesjon til oppbevaring og forvaltning av finansielle instrumenter.

Sparebank 1 Helgeland er en *ikke-uavhengig rådgiver* som definert i verdipapirhandelloven §10-10 og §10-12. Bankens investeringsrådgivning og anbefalinger vil være begrenset av det produktomfanget banken gjennom sitt eget produktspekter og sine samarbeidspartnere tilbyr. Banken har som ikke uavhengig rådgiver anledning til å motta godtgjørelse fra andre enn sine kunder. For kunder som bruker Norne som kontofører for sine fond tilbakeføres bankens godtgjørelse fra andre enn kunden i sin helhet tilbake til kunden gjennom kjøp av nye andeler. For kunder som ikke bruker Norne som kontofører for sine fond mottar banken en del av fondenes forvaltningskostand som godtgjørelse fra fondene. Banken mottar også en del av kurtasjen fra meglerhuset som utfører handelsordrer i øvrige verdipapirer.

Med finansielle instrumenter forstås de instrumenter som til enhver tid er omfattet av definisjonen i verdipapirhandelloven § 2-2. Med investeringsrådgivning menes personlige anbefaling til en kunde, på kundens eller Bankens initiativ, om en eller flere transaksjoner i forbindelse med finansielle instrumenter, jf. verdipapirhandelloven § 2-4 første ledd.

Bankens konsesjon er tildelt av:

Finanstilsynet
Revierstredet 3
PB 1187 SENTRUM
0107 Oslo

Versjon 1.2021

Side 1 av 8

3 Anvendelsesområde

De Alminnelige Forretningsvilkår for investeringsrådgivning og mottak og formidling av ordre i finansielle instrumenter (heretter benevnt "Forretningsvilkårene") regulerer oppdraget med kunden ved utøvelse av investeringstjenestene som nevnt i punkt 2.

For andre tjenester, oppgjørskonto eller andre konti som benyttes i tilknytning til investeringstjenestene, gjelder i tillegg Bankens innskuddsvilkår og regler for øvrig.

Forretningsvilkårene er generelle og suppleres av særskilte avtaler og rutiner for de ulike tjenester og produkter. Vilkårene suppleres også av vilkår fastsatt av ordreutførende verdipapirforetak (se punkt 12 nedenfor), og regler som gjelder for den enkelte markedsplass og oppgjørssentral, samt annen lovgivning som for eksempel børslov, aksjelov, verdipapirregisterlov, kjøpslov, avtalelov, angrerettslov, e-handelslov mv.

4 Vedtakelse

Forretningsvilkårene, med senere endringer, er akseptert og bindende for kunden når kunden inngir ordre eller på annen måte gir et oppdrag til Banken etter å ha mottatt Forretningsvilkårene eller endringer i disse. Dette anses også som en bekreftelse på at kunden har lest, gjort seg kjent med og satt seg inn i Forretningsvilkårene. Opplysninger om overlevering og vedtakelse av Forretningsvilkårene vil bli lagret i Banken.

Forretningsvilkårene vil ensidig kunne bli endret av Banken. Dette vil kunne skje ved endringer i lover og regler, endret markedspraksis, eller for øvrig der Banken finner dette nødvendig ut fra vurdering av sin virksomhet og risiko.

Banken vil innen rimelig tid før tjenesteytelse informere om vesentlige endringer i Forretningsvilkårene. Vesentlige endringer vil meddeles kunden skriftlig eller ved annet godkjent medium. E-post kan benyttes dersom kunden har oppgitt e-postadresse til Banken. Andre endringer anses å være mottatt og trådt i kraft når disse er lagt ut på Bankens internettside.

5 Organisering av virksomheten

Verdipapirhandelloven med tilhørende forskrift stiller krav til organiseringen av Bankens virksomhet med investeringstjenester. Bankens organisering, rutinebeskrivelser og kontrollfunksjoner er tilpasset virksomhetens art, omfang og kompleksitet.

Virksomheten er sikret ved utarbeidelse av nødvendige rutiner, instruksjoner og kontrolltiltak og er for øvrig innrettet i samsvar med de til enhver tid krav som følger av verdipapirhandelloven. Det er utarbeidet dokumenterte beslutningsprosedyrer, og ansvarsområder og funksjoner er klargjort.

Bankens virksomhet med investeringsrådgivning og mottak og formidling av ordre drives sammen med den ordinære bankvirksomheten i Bankens kontornett. Dette innebærer at en og samme person kan arbeide med og være leder for både bank- og investeringstjenestevirksomheten. Banken har som følge av dette særlig fokus på aktsom informasjonshåndtering og rutiner som skal motvirke at interessekonflikter oppstår.

Banken skal videre opptre i samsvar med god forretningsskikk og innrette virksomheten slik at interessekonflikter unngås (se punkt 6 og 7 nedenfor).

6 God forretningsskikk

Banken skal ved utøvelse av sin virksomhet følge kravene til god forretningsskikk, jf. verdipapirhandelloven § 10-9.

Banken skal påse at kundens interesser og markedets integritet ivaretas på beste måte, herunder bidra til å sikre tilliten i markedet og at lover og regler følges.

7 Interessekonflikter

Banken er forpliktet til å treffe egnede forholdsregler for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom Banken og kunder, og kunder seg imellom.

Kundens interesser skal i tilfelle gå foran Bankens interesser. Banken vil heller ikke på usaklig grunnlag kunne tilgodese enkelte kunder. Dersom det for Banken skulle foreligge egne interesser eller andre forhold som kan reise tvil om Bankens uavhengighet, skal dette opplyses kunden.

Kunden kan be om en mer detaljert beskrivelse av Bankens retningslinjer om interessekonflikter.

8 Investorbeskyttelse

Banken er pålagt å klassifisere sine kunder. Klassifiseringen utgjør grunnlaget for nivået på den kunde- og investorbeskyttelse banken er pålagt å gi kunden. Kundekategoriene er ikke-profesjonelle kunder og profesjonelle kunder, samt kvalifiserte motparter. Kravene om bla. informasjon er større til ikke-profesjonelle kunder enn andre kunder. Verdipapirhandelloven og forskrift til verdipapirhandelloven av 29. juni 2007 nr. 876 (verdipapirforskriften) gir nærmere bestemmelser om gjennomføringen av kategoriseringen og om mulighet for omklassifisering på kundens forespørsel. Banken skal informere sine kunder om hvilken klassifisering de er gitt.

Banken skal inngå en rammeavtale (kundeavtale) med ikke-profesjonelle kunder før Banken kan yte investeringstjenesten mottak og formidling av ordre på vegne av kunde i forbindelse med ett eller flere finansielle instrumenter.

Banken skal ved utøvelsen av investeringsrådgivning foreta en vurdering av om en aktuell tjeneste eller finansielt instrument er egnet for kunden. Banken skal, basert på innhentede opplysninger vurdere om rådgivningen er i samsvar med kundens investeringsmål, om kunden finansielt kan bære risikoen og om kunden har nødvendig erfaring og kunnskap til å forstå risikoen, og kundens evne til å bære tap. Dersom Banken ikke mottar tilstrekkelig og tilfredsstillende informasjon om kunden, kan Banken ikke yte investeringstjenesten investeringsrådgivning.

Banken er å betrakte som en ikke uavhengig rådgiver, og har et begrenset produktspekter som setter rammer for de anbefalingene bankens rådgivere kan gi. Som ikke uavhengig rådgiver har banken anledning til å motta godtgjørelse fra andre enn bankens kunde etter de krav som følger av verdipapirloven §10-12.

Ved ordreformidling skal Banken i utgangspunktet foreta en vurdering av om formidlingen og det påtenkte investeringsproduktet er hensiktsmessig for kunden. Banken skal her ta stilling til om kunden har nødvendig erfaring og kunnskap til å forstå risikoen forbundet med det etterspurte eller tilbudte produktet. Dersom Banken ikke mottar tilstrekkelig og tilfredsstillende informasjon skal Banken advare kunden om at det ikke er mulig å vurdere hva som er hensiktsmessig for kunden. Dersom kunden på tross av en slik advarsel fortsatt ønsker investeringstjenesten eller det finansielle instrumentet, vil ordren likevel kunne bli videreformidlet.

Banken har, i samsvar med verdipapirhandelloven § 10-15 fjerde ledd, ikke plikt til å utføre nevnte hensiktsmessighetstest når ordreformidlingen skjer på kundes initiativ og ordren gjelder nærmere bestemte ikke-komplekse produkter. Kunden vil i slike tilfelle følgelig ikke gis den investorbeskyttelse som hensiktsmessighetstesten innebærer.

Banken er pålagt å innhente nærmere bestemt informasjon om kundens erfaring og kunnskap for å kunne gjennomføre slik egnethets- og hensiktsmessighetstest som nevnt ovenfor. Kunden har selv ansvaret for den informasjon som gis. Banken kan legge mottatt informasjon til grunn for sin vurdering av om tjenesten eller det finansielle instrumentet eller investeringstjenesten er egnet eller hensiktsmessig for kunden, med mindre Banken ser at informasjonen åpenbart ikke er korrekt. Kunden skal informere Banken om endringer av betydning i gitte opplysninger.

Periodisk egnethetstest vil ikke bli foretatt automatisk men må avtales spesielt dersom dette er ønskelig.

Kunder kategorisert som profesjonelle anses for å ha særlige forutsetninger for selv å vurdere de enkelte markeder, investeringsalternativ, handler og den rådgivning Banken yter. Profesjonelle kunder kan ikke påberope seg særskilte regler og vilkår som er fastsatt for å beskytte den ikke-profesjonelle kunde.

9 Risiko

Kunden er innforstått med at plassering i og handel med finansielle instrumenter er forbundet med risiko for tap. Banken garanterer ikke for resultatet av en plassering kunden gjør. Den investerte kapitalen kan øke eller reduseres i verdi, eller gå tapt. Verdien av de ulike finansielle instrumenter avhenger blant annet av svingninger i markedet for øvrig. Historisk verdiutvikling og avkastning kan ikke benyttes som pålitelig indikator på fremtidig utvikling og avkastning på finansielle instrumenter. Selv om Banken skal gjennomføre egnethets- og hensiktsmessighetstester som nevnt i punkt 8 ovenfor, må også kunden selv evaluere risikoen forbundet med det aktuelle instrumentet. Kunden bør avstå fra å foreta investeringer i og handel med finansielle instrumenter og andre beslektede instrumenter dersom kunden selv ikke er innforstått med den risiko som er forbundet med slik investering eller handel. Før plassering foretas, har kunden en plikt til å rådføre seg med Banken dersom kunden mangler forståelse av relevant produkt og dets risiko. Kunden har i tillegg en selvstendig plikt til å sette seg godt inn i utdelt produktinformasjon/prospekter mv. for det aktuelle investeringsproduktet, før plasseringen foretas.

Alle handler kunden gjennomfører etter at det er innhentet råd fra Banken, skjer på kundens eget ansvar og etter kundens avgjørelse. Banken påtar seg under enhver omstendighet intet ansvar for rådgivningen dersom kunden helt eller delvis fraviker de råd Banken har gitt.

Nærmere informasjon om egenskaper knyttet til de ulike finansielle instrumentene, kan fås ved henvendelse til Banken, eventuelt på Bankens internettside.

10 Mottak av ordre

Kunden skal inngi ordre i samsvar med Bankens rutiner til enhver tid. Ordre kan gis skriftlig på papir eller muntlig. Banken plikter ikke å motta og formidle ordre, eller på annen måte medvirke til handel, dersom dette ikke er gitt på en for Banken tilfredsstillende måte. Banken er ikke ansvarlig for tap som måtte oppstå ved at ordre ikke er inngitt korrekt.

Ordren er bindende for kunden når ordren har kommet frem til rett saksbehandler i Banken. Dersom ordren skjer per telefon gjøres det oppmerksom på at avtale er inngått per tidspunktet for telefonsamtalen og ikke først etter eventuell skriftlig bekreftelse.

Kunden vil bli informert dersom det blir foretatt lydbåndopptak av telefonsamtaler. Eventuelt lydbåndopptak og annen dokumentasjon på ordre vil bli oppbevart av Banken innenfor gjeldende regler. Oppbevaringstiden er minst tre år. Lydbåndopptak med kunden kan gjenfinnes ved tidspunkt for telefonsamtale eller telefonnummer. Det er kun et begrenset antall telefonnummer som er tapet og kan benyttes for utførelse av verdipapirtjenester.

Ordre kan tilbakekalles så lenge den ikke er gjennomført og slik tilbakekalling er mulig å gjennomføre ut fra gjeldende regler, rutiner og praktiske forhold mv.

Banken kan videre annullere en ordre dersom denne antas å være i strid med lov eller for øvrig er i strid med god forretningsskikk og markedspraksis. Banken er ikke pliktig til å formidle en ordre eller utføre et oppdrag dersom Banken har mistanke om at dette har tilknytning til markedsmissbruk, jf. verdipapirhandelloven kapittel 3 og markedsmissbruksforordningen (MAR), eller andre straffbare forhold, herunder hvitvasking. Banken er ikke ansvarlig for tap som måtte oppstå ved slik annullering.

11 Formidling av ordre

Banken formidler mottatte ordre til et annet verdipapirforetak med tillatelse til å yte investeringstjenesten *”utførelse av ordre på vegne av kunde”* eller til et fondsforvaltningsselskap. Banken forestår etter dette ikke selv ordreutførelse. Banken er kun ansvarlig for eventuelle feil eller mangler ved formidlingen av ordren. For feil som oppstår ved utføring av ordre, er kunden henvist til å reklamere hos det utførende verdipapirforetaket/fondsforvaltningsselskapet, jf. punkt 16.

Banken er ved formidling av ordre pliktig til å gjennomføre ethvert rimelig tiltak for å oppnå det best mulige resultat for kunden. Hva som er beste resultat skal avgjøres etter en vurdering av flere kriterier angitt i verdipapirhandelloven med forskrift. Banken formidler kun ordre til bestemte verdipapirforetak som Banken har avtale med, hvis ikke annet meddeles kunden.

Både fondshandel og annen handel gjennomføres via Norne Sec's handelsplattform slik at samtlige ordre i praksis formidles via Norne Sec.

Banken har videre rett til å benytte andre verdipapirforetak, banker, forvaltere, depot- og oppgjørsinstitusjoner eller andre medhjelpere der dette er nødvendig eller naturlig for gjennomføring av oppdraget. Det vises i denne sammenheng til punkt 19.

12 Ordreutførelse

Utførelse og gjennomføring av ordre forestås av det verdipapirforetak Banken har formidlet kundens ordre til. Kunden vil motta avtaler, forretningsvilkår og vilkår for de ulike tjenester som vil gjelde for kundens handel gjennom det utførende verdipapirforetaket. Det utførende verdipapirforetaket vil ha egne retningslinjer for ordreutførelse som kunden skal motta.

Gjennomføring av ordre forutsetter at kunden har inngått avtale med og oppfyller de vilkår som gjelder for handel gjennom det utførende verdipapirforetaket. Kunden vil med dette også være kunde av verdipapirforetaket som utfører ordren. Når ordren er utført, vil kunden motta egen bekreftelse på dette direkte fra det utførende verdipapirforetaket /fondsforvaltningsselskapet (ordrebekeftelse/sluttseddel).

Bankens formidling av ordre til annet verdipapirforetak medfører ingen reduksjon i den investorbeskyttelse som verdipapirhandelloven gir Kunden. Det verdipapirforetak som utfører kundens ordre er underlagt verdipapirhandelloven med forskrifter. Slikt verdipapirforetak vil kunne forholde seg til informasjonen de mottar fra Banken uten å henvende seg til kunden. For ordre i verdipapirfond vil disse formidles til et fondsforvaltningsselskap underlagt lov om verdipapirfond av 25. november 2011 nr. 44 med forskrifter.

Det utførende verdipapirforetaket/fondsforvaltningsselskapet har ansvaret for eventuelle feil eller mangler ved utførelsen av ordren.

13 Shorthandel

Banken kan kun formidle ordre om salg av finansielle instrumenter kunden eier og som er registrert på kundens VPS konto i transaksjonsøyeblikket.

14 Bankkonto for betalingsoppgjør mv

Kunden plikter å opprette en oppgjørskonto i Banken, (eller annen bank godkjent av Banken), for innbetaling av kontantoppgjør ved salg eller belastning ved kjøp av finansielle instrumenter. Gebyrer, kurtasje, utlegg eller andre omkostninger eller skyldige beløp skal kunne belastes kontoen. Kunden skal gi uttrykkelig skriftlig eller muntlig fullmakt til Banken for belastning av kontoen.

15 Godtgjørelse og kostnader mv.

Kunden skal betale godtgjørelse til Banken i samsvar med de priser som til enhver tid fastsettes av Banken. I tillegg skal kunden dekke eventuelle omkostninger, nødvendige utlegg, gebyrer eller lignende i form av handelsavgifter, skatter eller gebyrer som handelen medfører.

Banken vil forut for utføring av tjenester gi nærmere informasjon om godtgjørelse samlede omkostninger og utlegg som skal betales. Slik informasjon vil også inneholde betalingsbetingelser. Godtgjørelse til Banken og verdipapirforetaket som utfører ordren angis særskilt.

Kostnader ved fondshandel består av forvaltningsprovisjon, depothonorar og eventuelle transaksjonskostnader ved kjøp og/eller salg. Depothonorar belastes Kunden direkte og avregnes kvartalsvis. Eventuelle transaksjonskostnader trekkes fra kjøps- og/eller innløsningsbeløpet.

Forvaltningsprovisjon belastes av forvalteren av verdipapirfondene og er dermed reflektert i kursutviklingen for det enkelte verdipapirfond. Satsene for forvaltningsprovisjon varierer mellom ulike fond, og kan være gjenstand for endring over tid. Opplysninger om forvaltningsprovisjon vil bl.a. fremkomme av produktark og prospektet til det enkelte fond. Andeler av forvaltningsprovisjon som forvalter returnerer til Norne eller Banken (returprovisjon) tilkommer Kunden i sin helhet. Opplysninger om returprovisjoner er tilgjengelig i handelsløsningen.

Oppdatert informasjon om konkret totalkostnad er til enhver tid tilgjengelig i handelsløsningen og i Nornes prislister.

Dersom Banken mottar vederlag fra eller yter vederlag til andre enn kunden, vil kunden gis lovpålagt informasjon om dette i form av et sammendrag, som skal inneholde opplysninger om vederlagets art og verdi, eller beregningsmåte dersom verdien ikke kan fastsettes. Banken vil på forespørsel gi kunden utfyllende informasjon. Det gjøres oppmerksom på at Banken mottar vederlag fra utførende verdipapirforetak som Banken formidler ordre til i henhold til punkt 11 og 12 ovenfor.

16 Innsigelser mv.

Dersom kunden vil gjøre gjeldende innsigelser mot Bankens rådgivning, må kunden underrette Banken om dette straks etter at kunden fikk kunnskap om, eller burde fått kunnskap om, de forhold som påberopes som grunnlag for innsigelsen.

Kunden kan ikke foreta dekningshandel for regning av Banken. Kunden kan kun heve avtalen dersom det foreligger vesentlig mislighold eller vesentlig forsinkelse. Avtalelovens ugyldighetsregler gjelder mellom partene i handelen, dvs. Banken, kunden, utførende verdipapirforetak og motparter til disse.

Melding/innsigelser etter dette punkt skal fortrinnsvis gis skriftlig med mindre muntlig meddelelse er begrunnet i hensynet til å redusere tap, ansvar og risiko. Muntlig melding skal i tilfelle straks bekreftes skriftlig.

Dersom kunden ikke har reklamert innenfor den tid som er angitt ovenfor, anses reklamasjonsretten som bortfalt.

Dersom innsigelsen gjelder utførelsen av ordren skal kunden rette disse til det utførende verdipapirforetaket. De vilkår og regler som følger av avtaler og vilkår mv. mellom kunden og det utførende verdipapirforetaket/fondsforvaltningsselskapet, vil gjelde for slike innsigelser.

17 Opplysningsplikt etter angrerettsloven og e-handelsloven

Angrerettsloven og e-handelsloven pålegger Banken å gi nærmere opplysninger om bla. Banken, de tjenester som ytes og gjennomføringen av elektronisk handel. De nødvendige opplysningene er tatt inn under de kapitlene i Forretningsvilkårene de naturlig hører inn under, eller de vil fremgå i tilknytning til de enkelte tjenester eller gjennomføring av disse, for eksempel nettbankavtale mv.

Angrerett ved avtale om finansielle tjenester etter lov om opplysningsplikt og angrerett m.v. ved fjernsalg og salg utenfor fast utsalgssted av 15. juni 2014 nr. 32 gjelder ikke investeringstjenester der prisen avhenger av svingninger på finansmarkedet som Banken ikke har innflytelse på og som kan forekomme i angrerettsperioden. Dette gjelder de fleste finansielle instrumenter knyttet opp mot investeringsrådgivning og mottak og formidling av ordre. For øvrig gjelder en angrerett på 14 dager.

18 Mislighold fra kunden

Kunden anses for å ha misligholdt sine forpliktelser overfor Banken dersom;

1. det ikke er betalt til rett tid,
2. finansielle instrumenter ikke er levert eller gjort tilgjengelige til rett tid,
3. det foreligger brudd på Forretningsvilkårene,
4. kunden blir insolvent eller det er en fare for at kunden blir insolvent, herunder kommer under konkursbehandling, inngår særskilt avtale med sine kreditorer om betalingsutsettelse, innleder gjeldsforhandlinger eller innstiller sine betalinger,
5. kunden bryter regler om markedsmissbruk eller for øvrig ikke opptrer i samsvar med akseptert markedspraksis,
6. kunden avviker sin virksomhet eller det for øvrig skjer vesentlige endringer i kundens virksomhet/forretningsførsel, økonomiske eller finansielle situasjon og dette kan medføre brudd på Forretningsvilkårene eller oppdrag,
7. kunden for øvrig vesentlig misligholder sine øvrige forpliktelser overfor Banken og andre som utfører tjenester for og i samarbeid med Banken.

Ved kundens mislighold kan Banken;

1. reversere eller kansellere oppdrag og ordre som ikke er gjennomført,
2. heve inngåtte handelsavtaler eller andre avtaler med kunden, herunder Forretningsvilkårene,
3. foreta dekningsalg eller dekningskjøp for egen eller for kundens regning og risiko,
4. foreta motregning og netting mot ethvert tilgodehavende eller enhver rettighet kunden har mot Banken, med mindre dette hindres av ufravikelig lov,
5. utøve tilbakeholdsrett i oppgjøret.

Ved dekningsavtaler bærer kunden risikoen for kurssvingninger eller markedsendringer. Kunden har kun rett til gevinst dersom begrunnelsen for dekningshandelen ikke kan legges kunden til last. Kunden skal dekke kostnader og utlegg ved dekningshandelen.

19 Bankens ansvar

Banken skal utføre oppdraget på en slik måte og med slikt omhu som kan forventes av en profesjonell leverandør av investeringstjenester i Norge. For øvrig gjelder alminnelige erstatningsregler. Banken er uansett ikke ansvarlig for kundens indirekte tap, eller tap som skyldes forhold utenfor Bankens kontroll. Banken er videre ikke ansvarlig for handlinger eller unnlatelser begått av andre verdipapirforetak, banker, forvaltere, depot- og oppgjørsinstitusjoner eller andre medhjelpere som kunden eller Banken har benyttet. Banken plikter likevel å foreta en forsvarlig utvelgelse av slike institusjoner og medhjelpere, og har i henhold til verdipapirloven § 9-19 en egen produktevalueringsprosess som sikrer at produktene distribueres i henhold til forutsetningene fra produkteleverandørene og bankens egen distribusjonsstrategi.

20 Markedsmisbruk - Rapportering

Banken legger stor vekt på at regler om markedsmisbruk og god markedspraksis følges. Dette gjenspeiles bla. i organiseringen av Banken og interne retningslinjer for håndtering av ansattes egenhandel og regler som skal redusere muligheten for interessekonflikter mellom Banken, dets ansatte, kundene og markedet for øvrig.

Verdipapirhandelloven kapittel 3 og markedsmisbruksforordningen (MAR) inneholder de sentrale bestemmelsene som skal motvirke markedsmisbruk i form av bla. innsidehandel og markedsmanipulasjon.

Banken har lovbestemt rapporteringsplikt til Finanstilsynet dersom Banken mener det foreligger rimelig grunn til mistanke om innsidehandel eller markedsmanipulasjon.

Banken kan nekte å gjennomføre en transaksjon dersom det har mistanke om at det foretas forbudt innsidehandel, markedsmanipulasjon eller det for øvrig etter Bankens skjønn foreligger markedsmisbruk eller andre forhold som skader markedets tillit og integritet. Banken kan ikke holdes ansvarlig for kundens tap dersom det nekter å gjennomføre en ordre eller transaksjon.

21 Hvitvasking

Banken kan ikke tilby sine tjenester til selskaper eller personer som er involvert i korrupsjon eller bestikkelser eller som har forretningsforbindelse som er involvert i slike aktiviteter. Hvis en slik aktivitet først blir identifisert etter etableringen av kundeforholdet, vil kundeforholdet bli vurdert avsluttet.

Ved etableringen av kundeforholdet skal kunden gjennom en legitimasjonskontroll mv, dokumentere sin identitet, eiere eller reelle rettighetshavere dersom kunden er en juridisk person, samt angi og dokumentere eventuelle fullmakts- eller representasjonsforhold, slik at Banken til enhver tid kan oppfylle sine plikter i henhold til lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv., slik den til enhver tid gjelder.

Banken skal også løpende følge opp eksisterende kundeforhold, herunder transaksjoner, og har ansvar for å innhente informasjon og dokumentasjon så lenge kundeforholdet løper.

Banken har plikt til å gjennomføre undersøkelser og å rapportere til ØKOKRIM dersom det foreligger mistanke om at en ordre eller transaksjon har tilknytning til utbytte fra en straffbar handling eller til terrorhandlinger. Banken kan etter loven ikke gjennomføre mistenkelige transaksjoner før ØKOKRIM er varslet. Banken kan ikke holdes ansvarlig for kundens tap dersom rapportering eller stansing av ordre har skjedd i god tro.

Kunden er kjent med at Banken er eller kan være forpliktet til å gi offentlige myndigheter alle relevante opplysninger knyttet til kundeforholdet eller enkelttransaksjoner. Dette kan skje uten at kunden opplyses om at slike opplysninger er gitt.

Banken kan i henhold til gjeldende hvitvaskingslov ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjoner dersom kundekontroll ikke kan gjennomføres. Et etablert kundeforhold skal utvikles dersom fortsettelse av kundeforholdet medfører risiko for transaksjoner med utbytte av straffbare handlinger.

22 Sikkerhetsstillelse

Banken er medlem av Bankenes sikringsfond som garanter for kundens bankinnskudd med inntil kr 2 mill. pr. innskyter pr. bank. Som innskudd regnes også oppdrag om betalingsoverføring.

23 Personopplysninger - Informasjonsutveksling

For å oppfylle kravene til å «kjenne sine kunder» etter hvitvaskingsregelverket og verdipapirhandellovgivingens bestemmelser om egnethets- og hensiktsmessighetstest har Banken plikt til å innhente og oppdatere en rekke opplysninger om kunden. Innhenting av kundeopplysninger gjøres også for å oppfylle kravene til informasjon som kreves for transaksjonsrapportering og FACTA- og CRS-rapportering i henhold til internasjonale avtaler Norge er bundet av.

Opplysninger om kunden vil behandles i samsvar med reglene i personopplysningsloven og annen relevant lovgivning, samt konsesjoner for virksomheten i Banken.

Personopplysningsloven gir med visse unntak kunden rettigheter mht. å få vite hva slags behandling som foretas med personopplysninger og rettigheter mht. å få informasjon om innsamling av opplysninger om kunden. Kunden kan også kreve rettet mangelfulle opplysninger.

Banken er underlagt lovbestemt taushetsplikt og utlevering av opplysninger vil kun skje i samsvar med lov eller

forskrift, eller dersom kunden har samtykket i dette. Kunden samtykker uansett i at Banken kan utveksle informasjon med andre dersom dette er nødvendig for utførelse av investeringstjenestene eller tilknyttede tjenester.

24 Klageordning

Banken har etablert prosedyrer for behandling av klager for kunden. Prosedyrene for klager skal sikre en forsvarlig og effektiv behandling av klager. Klager kan inngis skriftlig eller muntlig til Banken. Dersom en klage inngis muntlig, skal den så snart som mulig bekreftes skriftlig. Prosedyrene er tilgjengelige for Kunden på forespørsel samt på : www.sbh.no

Banken er videre som bank underlagt Finansklagenemnda Postboks 53 Skøyen 0212 OSLO. Nemnda kan kun behandle tvister med forbrukere. I den grad klagen faller inn under nemdas kompetanse kan og klager rettes dit.

For handel som gjennomføres ved at Banken formidler ordre til gjennomføring i annet verdipapirforetak (se punkt 11 og 12 ovenfor), gjelder i tillegg de vilkår og regler som følger av avtaler og vilkår mv. som gjelder mellom Kunden og dette verdipapirforetaket.

25 Lovvalg og vernetting

Eventuelle tvister mellom kunden og Banken skal avgjøres etter norsk rett og ved Bankens alminnelige vernetting, Rana tingrett, med mindre annet fremgår av ufravikelig lov.

26 Språk

Forretningsvilkårene finnes i norsk versjon

Retningslinjer for ordremottak og ordreformidling

1. FORMÅL OG OMFANG

Skal sikre kunden beste resultat ved ordremottak og ordreformidling gitt Sparebank 1 Helgeland sine forutsetninger.

Retningslinjene omfatter:

1. Gjennomføring av beste resultat ved ordremottak og ordreformidling jf. til Verdipapirhandelloven § 10.19.
2. Retningslinjene må sees i sammenheng med tilsvarende retningslinjer for ordreutførelse.

2. BESKRIVELSE

- 1 Sparebank 1 Helgeland vil fortløpende vurdere de enheter som vi formidler ordre til. For enkeltaksjer og verdipapirfond er dette p.t. NORNE Securities. For verdipapirfond hvor fondsleverandøren er kontofører kan også ordrene formidles direkte til fondene. Dette gjelder SKAGEN AS, Eika kapitalforvaltning AS, Holberg Fondsforvaltning AS og Odin Forvaltning AS.
- 2 Sparebank 1 Helgeland har gjennomført en vurdering av kandidater for utførelse av ordre. Gitt Sparebank 1 Helgelands omfang og bredde i finansielle instrumenter, er det vår vurdering at beste måten å oppfylle kravene til beste resultat på, er å forholde oss til en enhet hva gjelder enkeltaksjer.
- 3 Sparebankens ordreformidler forutsettes å opptre i samsvar med god forretningsskikk, jfr. Verdipapirhandelloven § 10-9. Sparebankens ordreformidler skal således blant annet påse at kundenes interesser og markedets integritet ivaretas på beste måte ved at sparebankens ordreformidler skal:
 1. Opptre ryddig og korrekt, herunder videre formidle mottatte oppdrag med tilbørlig omhu og hurtighet
 2. Utvise den nødvendige kompetanse, omhu og interesse i sin opptreden,
 3. Effektivt utnytte de ressurser og de fremgangsmåter som er nødvendig for å kunne utøve ordreformidlingen på en god måte,
 4. Sørge for å få nødvendige opplysninger om kundens identitet, økonomiske stilling og investeringserfaring (ordre skal avslås dersom den ikke står i rimelig forhold til kundens økonomiske stilling og investeringserfaring),
 5. På en egnet måte gi de nødvendige opplysninger under forhandlingene med sine kunder
 6. Bestrebe seg på å unngå interessekonflikter ved bl.a. å sørge for at kundenes interesser går foran foretakets interesser, samt at enkelte kunder ikke usaklig tilgodeses på bekostning av andre kunder
 7. Foreligger det spesifikke instruksjoner fra kunden skal disse så langt som mulig følges.

Ved formidling av ordre skal ovennevnte vurderes på bakgrunn av investors profesjonalitet herunder kunnskap og erfaring.

1. Klassifisering

Sparebank 1 Helgeland (heretter kalt "Banken") er pålagt å klassifisere alle kunder i ulike kundekategorier avhengig av profesjonalitet. Kundene skal klassifiseres som henholdsvis *ikke-profesjonelle* kunder, *profesjonelle* kunder eller *kvalifiserte motparter*.

Kundens klassifisering vil kunne ha betydning for hvilke produkter og tjenester Banken kan tilby.

Omfang av investorbeskyttelse avhenger av kundekategori. Nedenfor følger en redegjørelse for hovedtrekkene ved investorbeskyttelsen for hver kundekategori. Redegjørelsen er ikke uttømmende.

Lovgivningen åpner til en viss grad for at kunder som ønsker å bytte kundekategori, kan anmode om dette. Bytte av kundekategori må godkjennes av Banken. Selv om vilkårene for omklassifisering som følger nedenfor er oppfylt, står Banken likevel fritt til å vurdere hvorvidt anmodningen etterkommes, og det gjøres oppmerksom på at Sparebank 1 Helgeland har som generell policy å ikke inngå avtale om omklassifisering av kunder.

2. Ikke-profesjonell kunde

2.1 Grad av investorbeskyttelse

Kunder klassifisert i denne kundegruppen har den høyeste graden av investorbeskyttelse. Dette innebærer blant annet at Banken i større grad enn for de øvrige kundekategorier er forpliktet til å tilpasse tjenesteytelsen til kundens individuelle behov og forutsetninger.

I tillegg til at Banken i sin tjenesteyting til kunden er underlagt generelle regler om god forretningsskikk, vil Banken før handler eller rådgivning finne sted vurdere hvorvidt en tjeneste/transaksjon, herunder finansielt instrument, er hensiktsmessig eller egnet for kunden. Investeringsrådgivning vil skje på bakgrunn av kundens opplysninger om investeringsmål, finansiell stilling samt erfaring og kunnskap om den aktuelle tjenesten/transaksjonen.

Dersom kunden ønsker å gjennomføre en handel Banken ikke finner hensiktsmessig tatt i betraktning kundens kunnskap og erfaring, har Banken en frarådingsplikt. Handelen kan likevel gjennomføres dersom kunden ønsker det på tross av advarselen. Bankens plikt til å vurdere hvorvidt en tjeneste/transaksjon er hensiktsmessig gjelder ikke i alle tilfeller. Blant annet foreligger det omfattende unntak for elektronisk handel, herunder internetthandel.

Status som ikke-profesjonell kunde innebærer også en omfattende rett til å motta informasjon fra Banken. Banken er pliktig til blant annet å informere om de aktuelle finansielle instrumenter og risikoer forbundet med disse, handelssystemer og markedsplasser Banken benytter, samt priser og andre kostnader ved enhver transaksjon slik at kunden har tilstrekkelig bakgrunn til å foreta en investeringsbeslutning.

2.2 Adgang til omklassifisering

Ikke-profesjonelle kunder kan anmode om å bli behandlet som profesjonell kunde eller kvalifisert motpart, under forutsetning av at nærmere angitte vilkår er oppfylt og at en nærmere angitt prosedyre følges. Slik omklassifisering medfører en lavere grad av investorbeskyttelse.

2.2.1 Fra ikke-profesjonell til profesjonell kunde

1) De absolutte krav

Kunden må oppfylle minst to av følgende kriterier:

1. kunden har foretatt transaksjoner av betydelig størrelse på det relevante marked gjennomsnittlig 10 ganger pr. kvartal i de foregående fire kvartaler.
2. størrelsen på kundens finansielle portefølje, definert til å omfatte kontantbeholdning og finansielle instrumenter, overstiger et beløp som svarer til € 500.000.
3. kunden arbeider eller har arbeidet innen finansiell sektor i minst ett år i en stilling som krever kunnskap om de relevante transaksjoner og investeringstjenester

2) Prosedyre

Kunden skal skriftlig informere Banken om at vedkommende ønsker å bli behandlet som profesjonell. Kunden bes dokumentere at kravene i punkt 1 over er oppfylt. Videre skal kunden skriftlig i et separat dokument erklære at kunden kjenner konsekvensene av å miste beskyttelsen som følger av å være klassifisert som ikke-profesjonell kunde og som i hovedsak fremkommer av dette informasjonsskrivet. For nærmere informasjon kan Banken kontaktes.

Banken må gjøre en konkret vurdering av hvorvidt kunden, på bakgrunn av dennes ekspertise, erfaring og kunnskap samt de planlagte transaksjoner, har innsikt nok til å treffe egne investeringsbeslutninger og forstår den risiko som er involvert. På generelt grunnlag har likevel Sparebank 1 Helgeland som policy å ikke inngå avtale om omklassifisering av kunder.

2.2 Fra ikke-profesjonell til kvalifisert motpart

Anmoder en ikke-profesjonell kunde om å bli omklassifisering til kvalifisert motpart, må kunden gå veien via profesjonell kunde. For omklassifisering fra ikke-profesjonell til kvalifisert motpart, se derfor om klassifisering fra ikke-profesjonell til profesjonell i punkt 2.2.1 og fra profesjonell til kvalifisert motpart i punkt 3.2.2.

3. Profesjonell kunde

3.1 Grad av investorbeskyttelse

Kunder klassifisert som profesjonelle kunder er i noe mindre grad enn ikke-profesjonelle kunder beskyttet av lovgivningen. Profesjonelle kunder er på enkelte områder bedre kvalifisert til å ivareta egne interesser, og tjenesteytingen vil som en følge av dette i mindre grad være tiltrettelagt kundens individuelle behov.

I utgangspunktet gjelder reglene om god forretningsskikk fullt ut overfor profesjonelle kunder. Omfanget av Bankens forpliktelser er imidlertid noe redusert.

Blant annet forventes profesjonelle kunder normalt å ha tilstrekkelige kunnskaper til å vurdere hvorvidt en transaksjon er formålstjenlig. Ved investeringsrådgivning vil vi således basere våre råd på kundens opplysninger om investeringsmål, og i utgangspunktet ikke informasjon om finansiell stilling eller kundens kunnskap og erfaring. Banken vil ikke vurdere hvorvidt gjennomføring av aktuelle transaksjoner er hensiktsmessig, og Banken har således heller ingen frarådningsplikt som man har overfor ikke-profesjonelle. Gjennomføring av transaksjoner vil således være noe mindre omstendelig enn for ikke-profesjonelle kunder. Dette kan ha betydning for hurtigheten på gjennomføringen av den aktuelle transaksjonen. En annen konsekvens vil være at profesjonelle kunder kan få tilgang til et bredere produktspekter.

Profesjonelle kunder antas også å være skikket til å vurdere hvilken informasjon som er nødvendig for å treffe en investeringsbeslutning. Dette innebærer at profesjonelle kunder i større grad enn ikke-profesjonelle kunder selv må innhente den informasjon de anser som nødvendig. Profesjonelle kunder vil imidlertid motta rapporter om gjennomførte tjenester og annen viktig informasjon som Bankens retningslinjer for ordreutførelse og Bankens sikkerhetsrett eller tilbakeholdsrett i finansielle instrumenter eller midler.

3.2 Adgang til omklassifisering

Profesjonelle kunder kan anmode om å bli klassifisert som ikke-profesjonelle kunder, og dermed få en høyere grad av investorbeskyttelse. Profesjonelle kunder kan også anmode om å bli klassifisert som kvalifiserte motparter og derved få en lavere grad av investorbeskyttelse. Profesjonelle kunder er ansvarlig for at Banken holdes løpende orientert om enhver endring som vil kunne påvirke deres klassifisering.

3.2.1 Fra profesjonell til ikke-profesjonell kunde

En profesjonell kunde må anmode om en høyere grad av beskyttelse når vedkommende mener seg ikke tilstrekkelig kvalifisert til å foreta en korrekt risikovurdering. En slik endring av kundeklassifiseringen skal dokumenteres ved skriftlig avtale mellom Banken og kunden.

3.2.2 Fra profesjonell til kvalifisert motpart

Profesjonelle kunder som er juridiske personer og som oppfyller to av tre kriterier i punkt 2.2.1 nr 1) over kan anmode om å bli behandlet som kvalifisert motpart. Det skal innhentes uttrykkelig bekreftelse fra kunden hvor vedkommende samtykker i å bli behandlet som kvalifisert motpart.

4. Kvalifisert motpart

4.1 Grad av investorbeskyttelse

Kvalifiserte motparter innehar den laveste grad av investorbeskyttelse.

Kunder med status som kvalifisert motpart har i utgangspunktet samme beskyttelse som en profesjonell kunde, se punkt 3. Investorbeskyttelsen reduseres imidlertid vesentlig ovenfor denne gruppen når Banken yter investeringstjenester som mottakelse og formidling av ordre. Ved ytelse av slik tjeneste ovenfor kvalifiserte motparter

er Banken ikke underlagt verdipapirhandellovens bestemmelser om god forretningsskikk, beste resultat (herunder Bankens retningslinjer for ordreutførelse) og visse regler i tilknytning til ordrebehandling.

Når det gjelder krav til vurdering av egnethet og hensiktsmessighet vil reglene komme tilsvarende til anvendelse for kvalifiserte motparter som for profesjonelle kunder.

Unntaket fra bestemmelsen om god forretningsskikk innebærer blant annet at enkelte av reglene om krav til informasjon og rapportering ikke får anvendelse for denne kundekategorien. I utgangspunktet gjelder dette også regelen om at Banken skal påse at kundens interesser ivaretas på beste måte. Krav til god forretningsskikk som et generelt prinsipp gjelder imidlertid uavhengig av unntaket fra bestemmelsen i verdipapirhandelloven og således vil kvalifiserte motparter til en viss grad være beskyttet av generelle prinsipper om god forretningsskikk.

4.2 Adgang til omklassifisering

Kvalifiserte motparter kan anmode om å klassifiseres som profesjonell kunde eller ikke-profesjonell kunde, og dermed få en høyere grad av investorbeskyttelse.

4.2.1 Fra kvalifisert motpart til profesjonell kunde

Kvalifiserte motparter kan anmode om å bli behandlet som profesjonell kunde hvis de ønsker en større grad av investorbeskyttelse, og å bli omfattet av reglene om god forretningsskikk.

4.2.2 Fra kvalifisert motpart til ikke-profesjonell kunde

Hvis de kunder som i utgangspunktet klassifiseres som kvalifisert motpart ønsker en ytterligere grad av investorbeskyttelse kan de be om å bli behandlet som en ikke-profesjonell kunde. Punkt 3.2.1 ovenfor vil gjelde tilsvarende ved slik anmodning.

- Aksjer, aksjerelaterte instrumenter, obligasjoner og verdipapirfond -

Kunden skal være kjent med at:

- handel med finansielle instrumenter skjer på kundens egen risiko
- kunden selv må sette seg nøye inn i foretakets alminnelige forretningsvilkår før handel med finansielle instrumenter begynner og annen relevant informasjon om det aktuelle finansielle instrumentet og dets egenskaper og risiko
- kunden må kontrollere sluttseddel omgående og reklamere straks ved eventuelle feil
- at man fortløpende må overvåke verdiendringer på de finansielle instrumenter man har posisjoner i
- kunden selv må reagere ved å selge sine posisjoner hvis det er nødvendig for å redusere risikoen for tap på egne plasseringer

1. HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER

Handel med finansielle instrumenter, som aksjer, grunnfondsbevis, obligasjoner, sertifikater, finansielle derivatinstrumenter eller andre rettigheter og forpliktelser som er beregnet for handel i verdipapirmarkedet, skjer normalt i en organisert form i et **handelssystem**. Med handelssystem menes regulert marked, multilateral handelsfasilitet (MHF), systematisk internaliserer (SI), prisstiller eller annen likviditetsgarantist.

Handel skjer gjennom de verdipapirforetak som benytter handelssystemet. Som kunde må du normalt kontakte et slikt verdipapirforetak for å kjøpe eller selge finansielle instrumenter. Det finnes også verdipapirforetak som formidler ordre til et verdipapirforetak som igjen benytter handelssystemet. Handel kan også skje internt i et verdipapirforetak, eksempelvis ved at foretaket trer inn som motpart i handelen, eller ved handel mot en annen av foretakets kunder (internhandel).

På et **regulert marked** (herunder børs) handles ulike typer finansielle instrumenter. På Oslo Børs handles aksjer, grunnfondsbevis, obligasjoner, sertifikater, enkelte fondsandeler og en rekke ulike finansielle derivatinstrumenter. Utfyllende informasjon med hensyn til hvor og hvordan disse instrumentene handles vil bli behandlet nedenfor.

Kursinformasjon om de finansielle instrumenter som handles på det regulerte markedet, publiseres regelmessig via deres hjemmeside, i aviser eller gjennom andre media.

2. RISIKO KNYTTET TIL HANDEL MED FINANSIELLE INSTRUMENTER

2.1 Generelt om risiko

Finansielle instrumenter gir normalt **avkastning** i form av **utbytte** (aksjer og fondsandeler) eller **rente** (rentebærende instrument). I tillegg kan prisen (kursen) på instrumentet øke eller reduseres i forhold til det prisen var på det tidspunktet investeringen ble gjort. I beskrivelsen nedenfor brukes ordet investering også om eventuelle negative posisjoner i instrumentet (short posisjon, se punkt 7 nedenfor). Den totale avkastningen er summen av utbytte/rente og prisendring på instrumentet.

Naturligvis søker investor en total avkastning som er positiv, dvs. som gir **gevinst**. Men det finnes også en **risiko for** at den totale avkastningen blir negativ dvs. at det blir et **tap** på investeringen. Risikoen for tap varierer mellom ulike instrumenter. Vanligvis er sjansen for gevinst på en investering i et finansielt instrument koblet til risikoen for tap. Desto lengre tidsperspektiv man har for investeringen, desto større er sjansen for gevinst eller tap. I plasseringssammenheng brukes ofte ordet risiko som uttrykk både for risiko for tap og for muligheten for gevinst. I beskrivelsen nedenfor brukes imidlertid ordet risiko kun for å beskrive risikoen for tap. Det finnes ulike måter å investere i finansielle instrumenter for å redusere risikoen. Vanligvis er det bedre risikomessig å investere i flere forskjellige finansielle instrumenter enn i ett eller noen få finansielle instrumenter. Disse instrumentene bør da ha egenskaper som innebærer en **spredning av risiko** og ikke samle risiko som kan utløses samtidig. Ved handel med utenlandske finansielle instrumenter oppstår også en **valutarisiko**.

Investeringer i finansielle instrumenter er forbundet med en **økonomisk risiko**, hvilket vil bli nærmere beskrevet nedenfor. Kunden er selv ansvarlig for denne risikoen og må derfor gjøre seg kjent med de vilkår, prospekter eller liknende, som gjelder for handel med slike instrumenter og om instrumentenes særskilte risikoer og egenskaper. Kunden må også fortløpende overvåke sine investeringer i slike instrumenter. Dette gjelder selv om kunden har fått individuell rådgivning i forbindelse med investeringen. Informasjon til bruk for overvåkning av priser og dermed verdiutviklingen på egne investeringer kan fåes i kurslister som offentliggjøres gjennom massemedia, som for eksempel aviser, internett, tekst-TV og i noen tilfeller fra verdipapirforetaket selv. Om nødvendig, bør kunden av egen interesse reagere raskt, for eksempel ved å kvitte seg med investeringer som utvikler seg negativt eller å stille ytterligere sikkerhet ved investeringer som er finansiert med lån og hvor sikkerhetsverdien reduseres.

2.2 Ulike typer av risikobegrep

I forbindelse med den risikovurdering som investor bør foreta seg ved investeringer og handel med finansielle instrumenter, og videre foreta seg fortløpende under hele investeringsperioden, finnes mange ulike risikotyper og andre faktorer som kunden bør være oppmerksom på.

Nedenfor følger noen av de viktigste risikotyper:

Markedsrisiko – risikoen for at markedet i sin helhet, eller visse deler av markedet, hvor kunden har gjort sin investering, går ned (eksempelvis det norske aksjemarkedet).

Kredittrisiko – risikoen for sviktende betalingsevne hos utsteder eller en motpart.

Prisvolatilitetsrisiko – risikoen for at store svingninger i kursen/ prisen på et finansielt instrument påvirker investeringen negativt.

Kursrisiko – risikoen for at kursen/ prisen på et finansielt instrument går ned.

Skatterisiko – risikoen for at skatteregler og/eller skattesatser er uklare eller kan endres.

Valutarisiko – risikoen for at en utenlandsk valuta som investeringen er knyttet til reduseres i verdi (eksempelvis visse fondsandeler i et verdipapirfond som er plassert i amerikanske verdipapir notert i USD).

Gearingeffektrisiko – konstruksjonen av et derivatinstrument som gjør at det finnes en risiko for at prisutviklingen på den underliggende aktiva får et større negativt gjennomslag i kursen/ prisen på derivatinstrumentet.

Juridisk risiko – risikoen for at relevante lover og regler er uklare eller endres.

Selskapsespesifikk risiko – risikoen for at et selskap går dårligere enn forventet eller at selskapet blir rammet av en negativ hendelse slik at de finansielle instrumenter som er knyttet til selskapet dermed kan falle i verdi.

Bransjespesifikk risiko – risikoen for at en spesifikk bransje går dårligere enn forventet eller blir rammet av en negativ hendelse slik at de finansielle instrumenter som er knyttet til selskapene i den aktuelle bransjen dermed kan falle i verdi.

Likviditetsrisiko – risikoen for at kunden ikke kan selge et finansielt instrument på et tidspunkt kunden måtte ønske fordi omsetningen og kjøpsinteressen i det finansielle instrumentet er lav.

Renterisiko – risikoen for at det finansielle instrumentet som kunden investerer i reduseres i verdi pga endringer i markedsrenten.

3. AKSJER OG AKSJERELATERTE INSTRUMENTER

3.1 Generelt om aksjer

3.1.1 Aksjer og aksjeselskap

Aksjer i et aksjeselskap gir eieren rett til en andel av selskapets **aksjekapital**. Hvis selskapet går med overskudd, gir normalt selskapet **utbytte** på aksjene. Aksjer gir også **stemmerett** på generalforsamlingen, som er det øverste besluttede organet i selskapet. Jo flere aksjer eieren har, desto større andel av kapitalen, utbytte og stemmene har normalt aksjeeieren. Stemmeretten kan variere avhengig av hvilken kategori aksjene har. Det finns to typer aksjeselskap i Norge, **allmenn-aksjeselskap (ASA)** og **aksjeselskap (AS)**.

3.1.2 Aksjekursen

Kursen (prisen) på en aksje påvirkes for en stor del av **selskaps fremtidsutsikter**. En aksjekurs kan gå opp eller ned avhengig av aktørenes analyser og vurderinger av selskapets muligheter for å gjøre **fremtidsgevinster**. Den fremtidige eks-terne utviklingen av konjunkturer, teknikk, lovgivning, konkurranse osv. avgjør hvilken etterspørsel det blir etter selskapets produkter eller tjenester og det er derfor også av grunnleggende betydning for kursutviklingen på selskapets aksjer.

Det **generelle rentenivået** (markedsrenten) spiller også en avgjørende rolle for kursutviklingen. Hvis markedsrenten stiger, kan rentebærende finansielle instrumenter som utstedes samtidig, gi bedre avkastning. Normalt faller da kursene på noterte aksjer og på allerede utestående rentebærende instrumenter med lavere rente. Årsaken er at den økende avkastningen på nyutstedte rentebærende instrumenter relativt sett kan bli bedre enn avkastningen på aksjer, og på utestående rentebærende instrumenter. Dessuten påvirkes aksjekursene negativt av at renten på selskapets gjeld øker, fordi dette reduserer de fremtidige gevinstmulighetene for selskapet.

Også **andre faktorer som er knyttet direkte til selskapet**, f.eks. endringer i selskapets ledelse og organisasjon, produksjons-avbrudd med mer kan påvirke selskapets fremtidige evne til å skape gevinster, både på kort og lang sikt. Selskaper kan i verste fall gå så dårlig at det må erklæres **konkurs**.

Aksjekapitalen, d.v.s. aksjeeiernes investerte kapital, har siste prioritet til å få utbetalt noe fra konkursboet. Først må selskapets øvrige gjeld være innfridd i sin helhet. Dette resulterer ofte i at det ikke er midler igjen i selskapet etter betaling av gjeld slik at aksjene i selskapet blir verdiløse.

Også kursutviklingen på finansielle instrumenter notert på større **utenlandske** regulerte markeder og andre handelssystem påvirker kursutviklingen i Norge, blant annet fordi flere norske selskap også er notert på utenlandske regulerte markeder eller handles i andre handelssystem. Prisutjevninger (arbitrasje) skjer da mellom markedene. Kursen på aksjer i selskap som tilhører samme bransje/ sektor påvirkes ofte av forandringer i kursen hos andre selskap innenfor samme bransje/ sektor. Denne påvirkningen kan også gjelde for selskap i ulike land.

Aktørene i finansmarkedet har ofte ulike oppfatninger om hvordan aksjekurser vil utvikle seg. Disse faktorer, som også innbefatter hvordan selskapet blir verdsatt, bidrar til at det finnes både kjøpere og selgere. Hvis investorene har den samme oppfatningen om kursutviklingen vil de enten kjøpe, og da oppstår et kjøpspress fra mange kjøpere eller så vil de selge, og da oppstår det et salgspress fra mange selgere. Ved kjøpspress stiger kursen, og ved salgspress faller den.

Omsetningen, dvs. hvor mye som kjøpes eller selges av en bestemt aksje, påvirker aksjekursen. Ved høy omsetning reduseres forskjellen, også kalt **"spread"**, mellom den kurs kjøperne er villige til å betale (kjøpskursen) og den kursen selgerne forlanger (salgskursen). En aksje med høy omsetning, der store beløp kan omsettes uten større innvirkning på kursen, har en god **likviditet** og er derfor lett å kjøpe og selge. Selskap

som er notert på et regulert marked, som eksempelvis Oslo Børs og Oslo Axess, har normalt høy likviditet.

Rammebetingelser for næringsvirksomhet, både de nasjonale og de internasjonale, kan også påvirke aksjekursene. Endringer i skatte- og avgiftsnivå nasjonalt og i andre land påvirker selskapenes kostnadsnivå og dermed konkurransesituasjonen. Internasjonale avtaler mellom land om toll og avgifter ved import og eksport av varer og tjenester påvirker konkurransesituasjonen mellom selskaper og dermed aksjekursene. Voldsomme hendelser som katastrofer, terroraksjoner og krig kan gi store utslag i aksjekursene på børsen verden over.

Daglige nøkkeltall for kursene som aksjene blir omsatt for, slik som ”høyeste”, ”laveste” og ”siste”, samt informasjon om handelsvolum publiseres blant annet i de fleste større dagsaviser, på tekst-TV og på ulike nettsider som er drevet av markedsplasser, verdipapirforetak og mediaforetak. Aktualiteten på denne kursinformasjon kan variere avhengig av hvilken måte de blir publisert på

3.1.3 Aksjehandel – herunder handelssystemer

Bare aksjer utstedt av allmennaksjeselskap (ASA) eller tilsvarende utenlandske selskap kan noteres på et regulert marked (herunder børs) i Norge. Det stilles i tillegg krav til selskapets størrelse, selskapets virksomhetshistorie eier spredning samt offentlig publisering av selskapets økonomi og virksomhet forøvrig.

I Norge finnes det i dag tre **regulerte markeder** for handel med aksjer; Oslo Børs, Oslo Axess og Merkur marked. Oslo Axess (www.osloaxess.no) er i det alt vesentlige underlagt de samme regler som gjelder for Oslo Børs med hensyn til oppfølging, overvåkning og sanksjonering ved overtredelse av det regelverket som gjelder for handel på regulert marked. Handel i norske aksjer kan også skje på regulerte markeder i utlandet, hvor flere norske selskaper er notert.

Handel i aksjer som ikke er notert på et regulert marked skjer i det såkalte OTC-markedet. I dette markedet foregår handel i stor grad basert på informasjon om priser og interesser som meglerforetakene oppgir til hverandre. Den mest benyttede metode er at meglerforetaket legger inn kjøps eller salgsinteresser i et handelssystem som drives av Fondsmeglerens informasjonstjeneste AS. OTC-listen deles inn i en A-liste og en B-liste. Det er kun selskap som er registrert på A-listen som er pålagt å viderebringe kursrelevant informasjon av vesentlig betydning til markedet. For mer informasjon om OTC – listen, se www.nfmf.no. Dersom en aksje verken er notert på et regulert marked eller i et handelssystem vil omsetning normalt skje ved at meglerforetakene søker å bistå kunden ved å kontakte potensielle kunder som kan være interessert å gå inn som motpart. Investering i denne type aksjer er forbundet med vesentlig likviditetsrisiko.

Handel på et regulert marked eller i andre handelssystem utgjør **annenhandsmarkedet** for aksjer, grunnfondsbevis og obliga-

sjoner som et selskap allerede har utstedt. I tillegg fungerer OTC - listen som et annenhandsmarked for aksjer. Dersom annenhandsmarkedet fungerer bra, dvs. det er lett å finne kjøpere og selgere, samt sluttkursen på utførte handler, har selskapene en fordel ved at det blir lettere å utstede nye aksjer og dermed skaffe mer kapital til selskapets virksomhet. **Førstehåndsmarkedet**, eller primærmarkedet, kalles det markedet der handel/tegning av nyemitterte aksjer, grunnfondsbevis og obligasjoner skjer.

Aksjer registrert på et regulert marked eller i et annet handelssystem inndeles normalt i ulike lister avhengig av selskapets markedsverdi eller selskapets likviditet. Disse listene publiseres gjerne på handelssystemets hjemmeside, i aviser og gjennom andre media. Selskapene som er notert på Oslo Børs er inndelt i flere ulike segmenter avhengig av selskapets likviditet; som **Utvalg OBX, OB Match, og OB Standard**. Ulike aksjer kan i løpet av dagen eller over lengre perioder vise ulik stabilitet i kursene (**volatilitet**) dvs. hyppighet og størrelse på kursendringene. Aksjer på lister med høy likviditet anses normalt og kunne innebære lavere risiko enn aksjer notert på lister med lavere likviditet.

3.1.4 Ulike aksjeklasser

Aksjer kan finnes i ulike **klasser**, vanligvis A- og B-aksjer, som normalt har betydning for utøvelse av stemmerett på selskapets generalforsamling. Det er bare et fåtall av de norske børsnoterte selskapene som har ulike aksjeklasser. A-aksjer gir normalt en stemme, mens B-aksjer normalt gir begrenset eller ingen stemmerett. Forskjellene i stemmerett kan for eksempel skyldes at man ved eierspredning vil verne om de opprinnelige grunnleggerne og eiernes innflytelse over selskapet ved å gi dem en sterkere stemmerett.

3.1.5 Pålydende, splitt og spleis av aksjer

En aksjes **pålydende** er den verdi som hver aksje representerer av selskapets aksjekapital. Summen av alle aksjer i et selskap multiplisert med pålydende på hver aksje utgjør selskapets aksjekapital. Iblant vil selskapet endre pålydende, f.eks. fordi markedsprisen på aksjen har steget betydelig. Ved å dele opp hver aksje på to eller flere aksjer, en såkalt **splitt**, reduseres pålydende og samtidig reduseres kursen på aksjene. Aksjeeierens kapital er uendret etter en splitt, men den er fordelt på flere aksjer som har et lavere pålydende og en lavere kurs.

Omvendt kan en **spleis** (omvendt splitt) utføres for eksempel dersom kursen faller betydelig. Da slås to eller flere aksjer sammen til en aksje. Aksjeeieren har dog samme kapital etter en spleis, men fordelt på færre aksjer som har et høyere pålydende og en høyere kurs.

3.1.6 Børsintroduksjon, privatisering og oppkjøp

Børsintroduksjon innebærer at aksjer i et aksjeselskap blir notert på et regulert marked (herunder børs). Allmennheten kan bli tilbudt å **tegne** (kjøpe) aksjer i selskapet i denne forbindelse. Oftest dreier det seg om et eksisterende selskap, som ikke tidligere har vært børsnotert, der eierne har besluttet

å øke antall aksjonærer samt lette handelen i selskapets aksjer. Om et statlig eid selskap introduseres på en børs kalles det for **privatisering** eller delprivatisering avhengig av hvor stor eierandel i selskapet staten tilbyr å selge til allmennheten.

Oppkjøp foregår som regel på den måten at en eller flere investorer tilbyr aksjonærene i et selskap å selge sine aksjer på visse vilkår. Hvis kjøperen får 90 % eller mer av aksjekapitalen og stemmene i selskapet, kan kjøperen begjære **tvangsinnløsning** av de gjenstående aksjene fra de eierne som ikke har akseptert oppkjøpstilbudet.

3.1.7 Emisjoner

Dersom et aksjeselskap vil utvide virksomheten, kreves ofte ytterligere kapital. Dette skaffer selskapet seg ved å utstede nye aksjer gjennom en **emisjon**. Som oftest får de gamle eierne **tegningsretter** som gir forkjøpsrett til å tegne aksjer i emisjonen. Antall aksjer som kan tegnes settes da i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Tegneren må betale en pris (emisjonskurs) for de nyutstedte aksjene som ofte kan være lavere enn markedskursen. Straks etter at tegningsrettighetene - som normalt har en viss markedsverdi - blir skilt ut fra aksjene, synker vanligvis kursen på aksjene. De aksjeeiere, som har tegningsretter men som ikke tegner, kan under tegningstiden (som ofte pågår noen uker) selge sine tegningsrettigheter på den markedsplassen der aksjene er notert. Etter utløpet av tegningstiden og tildelingen forfaller tegningsrettighetene og blir dermed ubrukelige og verdiløse.

Et aksjeselskap kan overføre en del av verdiene i overkursfondet aksjeeierne gjennom en såkalt **fondsemisjon**. Ved en fondsemisjon tas det hensyn til antall aksjer som hver aksjeeier allerede har. Antall nye aksjer som tilbys aksjonærene gjennom fondsemisjonen settes i forhold til hvor mange aksjer eieren hadde tidligere. Gjennom fondsemisjonen får aksjeeieren flere aksjer, men eierens andel av selskapets aksjekapital forblir uendret. Kursen på aksjene synker ved en fondsemisjon, men gjennom økningen av antall aksjer beholder aksjeeieren en uendret markedsverdi på sin investerte kapital.

Aksjeselskap kan også gjennomføre en såkalt **rettet emisjon** som gjennomføres som en emisjon, men bare rettet mot en begrenset gruppe investorer. Ved en rettet emisjon skjer en såkalt **utvanning** av eksisterende aksjeeieres andel av antall stemmer og aksjekapital i selskapet, men antall eide aksjer påvirkes ikke og markedsverdien på den investerte kapital påvirkes normalt heller ikke.

3.2 Generelt om aksjerelaterte instrumenter

Nær knyttet til aksjer er egenkapitalbevis, konvertible obligasjoner, aksjeindeksobligasjoner/ indeksobligasjoner, warrants, aksjeopsjoner og aksjeindeksopsjoner, og depotbevis. Handel med disse instrumentene skjer normalt på et regulert marked (herunder børs), men OTC-handel forekommer også for denne type finansielle instrumenter.

3.2.1 Egenkapitalbevis

Egenkapitalbevis har klare likhetstrekk med aksjer. Forskjellen knytter seg først og fremst til eierrett til selskapsformuen og

innflytelse i utstederens organer. Det er også satt visse restriksjoner på utbyttestilbetalingen. Børsnoterte grunnfondsbevis i Norge er utstedt av sparebanker. Mer informasjon finnes på www.sparebankforeningen.no.

3.3.2 Konvertible obligasjoner

Konvertible obligasjoner er rentebærende verdipapirer som innen en viss tidsperiode kan byttes i aksjer. Avkastningen på de konvertible obligasjonene, dvs. renten, er normalt høyere enn utbytte på utbytteaksjene. Kursen på de konvertible obligasjonene følger normalt aksjekursen og uttrykkes i prosent av pålydende på den konvertible obligasjonen.

3.3.3 Aksjeindeksobligasjoner/Indeksobligasjoner

Aksjeindeksobligasjoner/Indeksobligasjoner er obligasjoner, der avkastningen vanligvis er avhengig av utviklingen i en aksjeindeks. Hvis indeksen utvikler seg positivt, følger også avkastningen etter. Ved en negativ indeksutvikling kan avkastningen utebli. Obligationen etterbetales alltid med sitt nominelle beløp på forfallsdagen og har således en begrenset tapsrisiko sammenlignet med aksjer og fondsandeler. Risikoen med en plassering i en aksjeindeksobligasjon kan bortsett fra en eventuell overkurs, defineres som den alternative renteinntekten, dvs den rente investeringen kunne ha fått hvis beløpet hadde blitt investert på en annen måte.

3.3.4 Warrants

Handel forekommer også med visse kjøps- og salgsoptions med lengre løpetid enn de standardiserte kjøpsopsjoner, vanligvis kalt **warrants**. Warrants kan utnyttes for å kjøpe underliggende aksjer eller gi kontantoppgjør dersom gevinst er oppnådd som følge av at kursen på den underliggende aksje er høyere enn den avtalte fremtidige kjøpskursen/innløsningskursen.

3.3.5 Aksjeopsjoner og aksjeindeksopsjoner

Det finnes ulike slags **aksjeopsjoner**. Ervervede (kjøpte) kjøpsopsjoner (call options) gir eieren rett til innen en viss tidsperiode å kjøpe allerede utstedte aksjer til en forhåndsbestemt pris. Ervervede (kjøpte) salgsoptions (put options) gir innehaveren rett til å selge aksjer innenfor en viss tidsperiode til en forhåndsbestemt pris. Mot hver **ervervet** opsjon tilsvarende en **utstedt** (solgt) opsjon. Risikoen for den som erverver en opsjon er at den reduseres i verdi eller forfaller verdiløs på bortfallsdagen. Utstederen av en opsjon løper en risiko som, om man ikke tar spesielle forholdsregler, kan være ubegrenset stor.

Indeksopsjoner gir gevinst eller tap knyttet til utviklingen av den underliggende indeks. Kursen på opsjoner (premie/pris) følger normalt utviklingen i kursen på tilsvarende underliggende aksjer eller indeks.

3.3.6 Depotbevis

Depotbevis er et bevis på at aksjer er oppbevart i et depot og gir eieren samme rettigheter som å eie selve aksjen.

Depotbevis omsettes som aksjer, og prisutviklingen følger normalt prisutviklingen på det regulerte markedet i utlandet, hvor aksjen omsettes.

4. RENTEBÆRENDE FINANSIELLE INSTRUMENTER (OBLIGASJONER)

4.1 Generelt om rentebærende finansielle instrumenter

Et rentebærende finansielt instrument er en **fordringsrett** på utsteder av et lån. Avkastningen gis normalt i form av **rente (kupong)**. Det finnes ulike former for rentebærende instrumenter avhengig av hvem som er utsteder, den **sikkerhet** som utsteder har stilt for lånet, **løpetiden** fram til forfallsdato og formen for utbetaling av renten.

Renten (kupongen) utbetales vanligvis enten som fast eller flytende rente. På et fastrente lån settes ("fixes") renten normalt for 1 år av gangen. For lån med flytende rente settes ("fixes") renten normalt 4 ganger per år for 3 måneder av gangen basert på NIBOR-renten. På visse lån utbetales det ingen rente, men kun pålydende ved lånets forfallsdag (nullkuponger). Kjøp av nullkupong papirer skjer til en betydelig underkurs som gjør at effektiv rente er lik papirer med løpende kupongrente. Eksempelvis er all gjeld som staten utsteder i Statskasseveksler (Statssertifikater) nullkuponger.

Risikoen på et rentebærende instrument består dels av den kursendring som kan inntreffe under løpetiden fordi markedsrenten forandres og dels av risiko for at utsteder ikke klarer å tilbakebetale lånet. Lån der fullgod sikkerhet for tilbakebetaling er stilt, er således mindre risikofylte enn lån uten sikkerhet. Helt generelt kan man si at risikoen for tap på rentebærende instrumenter anses å være lavere enn for aksjer.

Markedsrenten bestemmes hver dag, både på instrumenter med kort løpetid (mindre enn ett år) f.eks. **sertifikater** og på instrument med lengre løpetider f.eks. **obligasjoner**. Dette skjer i penge- og obligasjonsmarkedet. Markedsrentene påvirkes av analyser og vurderinger som Norge Bank og andre større institusjonelle markedsaktører gjør med hensyn til hvordan utviklingen av økonomiske faktorer som inflasjon, konjunktur, renteutviklingen i Norge og i andre land kommer til å utvikle seg på kort og lang sikt. Norge Bank foretar også operasjoner i penge- og valutamarkedet med formål å styre utviklingen av markedsrenten slik at inflasjonen ikke stiger over eller synker under et visst fastsatt mål.

Dersom markedsrenten går opp, vil kursen på allerede utstedte rentebærende finansielle instrument falle forutsatt at de har en fast rente, ettersom nye lån utstedes med en rentesats som følger aktuell markedsrente og dermed gir høyere rente enn hva de allerede utstedte instrumentet gjør. Omvendt vil kursen på allerede utstedte instrumenter stige når markedsrenten går ned.

Lån utstedt av stat, fylkeskommune og kommune (eller garantert av slike organisasjoner) anses for å være tilnærmet risikofrie med hensyn til innfrielse til den forhåndsbestemte verdien på forfallsdato.

4.2 Handel med rentebærende finansielle instrumenter

En rekke obligasjoner er børsnoterte og således skjer handel med disse finansielle instrumenter i likhet med børsnoterte aksjer på et regulert marked. I tillegg tilbyr Oslo Børs en alternativ markeds plass for handel i obligasjoner og sertifikater

- **Alternative Bond Market (ABM)**. ABM er en egen markeds plass som ikke er regulert av eller underlagt konsesjon iht børsloven, men som administreres og organiseres av Oslo Børs.

Handel med obligasjoner skjer normalt på andre måter enn for aksjer. I praksis anses rente- og valutamarkedet som **kvoteringsmarked** eller **prisdrevet marked**, i motsetning til aksjemarkedet som er et ordredrevet marked.

Ved handel i standardiserte opsjoner, obligasjoner, valuta- og rentederivater stiller foretaket normalt priser som marked maker og offentliggjør kjøps- og salgskurser ut fra egne vurderinger av markedsforholdene. Markedet vil som regel være veldig transparent, da prisene offentliggjøres på foretakets webside eller hos en informasjonsdistributør. Kundene kan således sammenligne priser mellom de ulike foretak. Disse prisene vil enten være indikative eller bindende for et bestemt volum per transaksjon. Dersom prisene er indikative vil foretaket gi kunden en bindende pris ved henvendelser til foretaket. Ved henvendelse til foretaket står kunden fritt til å akseptere eller avvise tilbudet. Dersom kunden aksepterer prisen vil foretaket bli motpart i transaksjonen.

5. DERIVATINSTRUMENTER

Derivatinstrumenter, slik som opsjoner, terminer med videre, er utstedt med ulike former for underliggende aktiva, for eksempel aksjer, obligasjoner, råvarer og valutaer.

En særskilt risiko som man skal være oppmerksom på ved investeringer i derivatinstrumenter er at instrumentet er satt sammen på en måte som gjør at prisutviklingen på det underliggende aktiva påvirker kursen eller prisen på derivatinstrumentet, den såkalte **"gearingeffekten"**. Dette prisgjennomslaget er ofte kraftigere i forhold til innsatsen enn hva verdiforandringen er på det underliggende aktiva. Prisdjennomslaget kalles derfor gearingeffekt (hevestangeffekt) og kan føre til **større gevinst** på investert kapital enn om plasseringen hadde blitt gjort direkte i det underliggende aktiva. På den annen side kan gearingeffekten medføre **større tap** på derivatinstrumentet sammenlignet med verdiforandringen på det underliggende aktiva, dersom prisutviklingen på det underliggende aktiva blir annerledes enn forventet. Gearingeffekten, dvs muligheten til gevinst eller risikoen for tap, varierer avhengig av derivatinstrumentets konstruksjon og anvendelsesområde. Store krav stilles derfor til overvåkingen av prisutviklingen på derivatinstrumentet og på det underliggende aktiva. Kunden bør i egen interesse være beredt på å handle raskt, ofte i løpet av dagen, dersom plasseringen i derivatinstrumentet utvikler seg i uheldig retning.

6. VERDIPAPIRFOND

Et verdipapirfond er en "portefølje" av ulike finansielle instrumenter, eksempelvis i aksjer og/eller obligasjoner. Fondet eies av alle som sparer i fondet, **andelseierne**, og forvaltes av et **forvaltningsselskap**. Det finnes ulike slags

verdipapirfond med ulike investeringsstrategi og risikoprofil. Nedenfor følger en kort beskrivelse av de mest vanlige verdipapirfond5:

Aksjefond - et verdipapirfond som normalt skal investere minst 80 % av fondets forvaltningskapital i aksjer (eller andre egenkapitalinstrumenter) og som normalt ikke skal investere i rentebærende papirer.

Kombinasjonsfond - et verdipapirfond som ikke defineres som et rent aksjefond eller rentefond. Et kombinasjonsfond kan ha en tilnærmet fast overvekt av aksjer eller rentepapirer, men andelen av ulike papirer kan også endres i løpet av fondets levetid.

Rentefond - et verdipapirfond som skal plassere midler i andre verdipapirer enn aksjer. Rentefondene deles inn i obligasjonsfond og pengemarkedsfond.

Indeksfond – et verdipapirfond som forvaltes relativt passivt i forhold til fondets referanseindeks.

Fond-i-fond - et verdipapirfond som investerer sine midler i ett (eller eventuelt flere) underliggende verdipapirfond.

Hedgefond (spesialfond) – det finnes ingen eksakt definisjon av begrepet hedgefond, og variasjonen mellom de enkelte hedgefondene kan være meget stor med hensyn til investeringsvalg og risikoprofil. Et hedgefond tar vanligvis vesentlig høyere risiko enn et vanlig verdipapirfond, og er derfor et produkt for svært risikovillige profesjonelle investorer. Et hedgefond er ikke pålagt å følge den norske verdipapirfondloven eller UCITS-direktivet, og hedgefondene står fritt til å benytte ulike finansielle instrumenter. Fondet kan som oftest ta opp lån, og står vanligvis ganske fritt til å bruke ulike derivater. Et hedgefond kan også handle verdipapirer ”short”, noe som innebærer at fondet selger lånte verdipapirer, for så å kjøpe de lånte papirene på et senere tidspunkt.

Andelseierne får det antall andeler i fondet som tilsvarer andelen av den investerte kapital i forhold til fondets totale kapital.

Andelene kan kjøpes og løses inn (selges) hos forvaltningsselskapet. Andelenes aktuelle verdi beregnes daglig av forvaltningsselskapet og baseres på kursutviklingen av de finansielle instrumenter som fondet har investert i. Det finnes også andeler i fond som kan omsettes på et regulert marked (*Exchange Traded Funds* – ”ETF”).

En av ideene med et aksjefond er å plassere i flere ulike aksjer og andre finansielle instrumenter. Dette medfører at risikoen for andelseierne reduseres i forhold til risikoen for de aksjeeierne som plasserer bare i en eller i ett fåtall aksjer. Andelseierne slipper å velge ut, kjøpe og selge samt overvåke aksjene og drive annet forvaltningsarbeid rundt dette. For mer informasjon om verdipapirfond, se www.vff.no

7. SHORTHANDEL

”Shorthandel” betyr å selge finansielle instrumenter som man ikke eier (ved å låne aksjer av verdipapirforetaket eller på annen måte). Samtidig binder lånetaker seg til å gi långiveren tilbake instrumenter av samme slag på et senere avtalt tidspunkt. Shorthandel blir gjerne benyttet som

investeringsstrategi når det forventes at aksjen skal gå ned i verdi. På salgstidspunktet regner låntakeren med å kunne kjøpe de lånte instrumentene på markedet til en lavere pris på tidspunktet for tilbakegivelsen enn den prisen disse instrumentene ble solgt for. Skulle prisen i stedet gå opp, oppstår det et tap, som ved en kraftig prisforhøyelse kan bli vesentlig.

8. LÅNEFINANSIERT HANDEL

Finansielle instrumenter kan i mange tilfeller kjøpes for delvis lånt kapital. Da både egen innskutt kapital samt den lånte kapitalen påvirker avkastningen kan kunden gjennom lånefinansieringen få en større gevinst om investeringen utvikles positivt sammenlignet med en investering som kun er gjort med egen innskutt kapital. Gjelden som er knyttet til den lånte kapitalen påvirkes ikke av om kursene på de kjøpte instrumentene endres i positiv eller negativ retning, hvilket er en fordel ved en positiv kursutvikling. Derimot hvis kursen på de kjøpte instrumentene utvikles i negativ retning medfører dette en lignende ulempe ettersom gjelden forblir uendret. Ved et kursfall kan derfor den egne innskutte kapitalen helt eller delvis gå tapt samtidig som gjelden må betales helt eller delvis gjennom salgsinntektene fra de finansielle instrumentene som har falt i verdi. Gjelden må også betales selv om salgsinntektene ikke dekker hele gjelden.

Informasjon om godtgjørelser/provisjoner som Sparebank 1 Helgeland mottar fra samarbeidende leverandører av investeringstjenester.

I forbindelse med tilbud om Investeringstjenester (Tjenester som omfattes av Verdipapirhandelloven) har Sparebank 1 Helgeland samarbeidsavtaler med:

- SKAGEN AS
- Odin Forvaltning AS
- Eika Kapitalforvaltning AS
- Holberg Fondsforvaltning AS
- Norne Securities

For fondsandeler registrert med Norne som kontofører belastes kunden et deponeringsgebyr. Deponeringsgebyret deles mellom Norne og Sparebank 1 Helgeland.

Informasjon om betaling for fondstjenester:

For fondsandeler hvor Norne er kontofører blir bankens andel av forvaltningsgebyret (såkalt returprovisjon) tilbakeført til kunden gjennom kjøp av andeler. Tilbakeføringen skjer kvartalsvis.

Depositorgebyret belastes kunden direkte gjennom salg av andeler. Detaljer for bankens honorar (depositorgebyr) finner du på www.norne.no/fond/priser og på www.sbh.no.

Sparebank 1 Helgeland videreformidler ordrer om transaksjoner i verdipapirer til Norne Securities. Banken samarbeider også med Norne Securities i sitt tilbud om netthandel av aksjer. Kurtasjesats for ordreutførelse fremgår av bankens prisliste.

Det gis informasjon om kostnadene knyttet til den enkelte avtale før og ved avtaleinngåelse.